

CSÁKTORNyai ERNUSZT ZSIGMOND CZÍMERE PÉCSETT.

Az «Archaeologiai Értesítő» múltkori számában Bojničić Iván adatai alapján Csergheő Géza Ernuszt Zsigmond pécsi püspöknek jelenleg a zágrábi múzeumban levő czímerét ismertette.

Nem mulaszthatjuk el, hogy ezen alkalomból a nevezett püspöknek egykori székhelyén, Pécssett, fenmaradt hasonló czímeréről is meg ne emlékezzünk s erre vonatkozó néhány megjegyzést ne tegyünk.

Ezen czímer jelenleg a várfal tövében levő és a város felé néző püspöki kertnek alsó részén, a lejáró lépcsőzet falába van beléillesztve,

¹ Leírtam. Arch. Ért. Uj foly. VIII. 259—261.

² Arch. Ért. XIV. köt. 153. l. Lerajzolva XXII. tábla 2. sz. a.

³ Arch. Ért. Uj f. XI. köt. 364. lap.

⁴ Arch. Ért. 1884. 93. lap. 13. számú példány.

Csak helyben
használatra

1956/7 1

Jó karban lehetett a vár akkor is, midőn azt Zsigmond püspök átvette. Öt évvel ezelőtt (1468) Mindszenti Miklós, a pécsi püspöknek familiárisával együtt innen rontott ki meztegynei Zerecsen György kölesdi házára, s őt kifosztván, híveivel együtt megkötözve hurczolták a pécsi várba.*

Hogy mennyire bízott Zsigmond püspök várában, mutatja az, hogy a Budáról távozó Corvin Jánost kincseivel és a szent koronával együtt úgy látszik, szintén ebbe a várba akarta hozni, legalább ide menekültek akkor, midőn útközben (1490 jul. 4-én) hadaikat Tolnában Kinizsy Pál és Báthory István szétverték.

II. Ulászló kiküldvén Kinizsy országbirót az ország alsó részeibe, honnan híre jött annak, hogy sokan Miksa pártjára tántorodtak, Kinizsy Pécsre is eljött, s itt a várost és várat nemcsak hadiszerekkel és legénységgel, de falakkal és sánczokkal is jelesen megerősítve találta, az erődítési munkákat jóváhagyta, s visszatérve Székesfehérvárra, a király és a főurak nagy gyülekezete előtt akként nyilatkozott, hogy Zsigmond püspöknél az egész országban okosabb, derekabb és hívebb embert nem talált.

A király a hűtlen Ujlaky Lőrincz várainak megvétele után visszatérőben 1495 tavasz elején maga is Pécsre jött s itt hosszasabban időzött. Nem tartozik ide, behatóbban részletezni azon ünnepélyeket és harci játékokat, melyek ekkor a pécsi várban az idejött török követ, Razimir boroszlói herczeg, a havaseloí vajda követe stb. előtt lefolytak — mindezt csakis annak igazolására említjük föl, hogy a pécsi várnak ekkor szintén erősnek és fényesnek kellett lennie.

De leginkább késztehetette Zsigmond püspököt székváranak megerősítésére a sors forgandóságának keserű tapasztalata. Ismeretes, hogy a budai országgyűlés, hevesen kifakadván a jogtalan adózások ellen, számon kérte az eddigi adók hováfordítását. A király, látva a nemesség fenyegető magatartását, bűnbakul a királyi kincstartót, Zsigmond püspököt (ki ezen állásáról már ezt megelőzőleg leköszönt) adta ki, a közpénzek hűtlen kezelésével vádolván őt. A nép vérét kívánta. Fogságba vetették, melyből csakis utóbb, 400,000 arany forintnyi váltságösszegnek kikötése mellett, szabadult ki.

Ez az eset kiválóan bírhatta arra a gögös pécsi püspököt — mert ilyennek írják le kortársai — hogy székvárát megerősítse, amit az, kitől még Miksa császár is pénzt koldult kölcsönül, «mint olyan embertől, kit azon időben a leggazdagabb embernek ismert»,** meg is tehetett:

nostro Quinque ecclesiensi». (Orsz. Levéltár, Dipl. 14703.) — 1454-ben (?) Miklós püspök említi az ő pécsi várát és püspöki palotáját (Koller i. h. IV, 317.) — Zsigmond püspök közvetlen előde, Janus Pannonius a költő azonban szívesebben emlegeti fényes püspöki palotáját.

* Hazai okmánytár III. 434—436.

** Bonfin. Dec. V. L. I. pag. 689.

Igy épült ki 1498-ra a pécsi vár, melynek az itt bemutatott s egykor a kaputorony fölött ékeskedett feliratos címér zárókövét képezte.

Lássuk ezt magát. A címérpajzsok újabb leírása felesleges, mivel ez a zágrábi címérral jóformán azonos. Csakis azt jegyezzük meg, hogy egyszerű orom (Zinne) volt az, mi a várfok közepén kiemelkedett. Lőrésének alsó része még most is kivehető. A két csillag sem került esetlegesen a zágrábi címérbe, mert, ime, ezen 10 évvel újabb keletű címérral ugyancsak feltaláljuk azokat. Az pedig, ha Csergheő állítása szerint némely pecséten a család címere kissé eltérő, aligha tekinthető címérralakváltoztatásnak, még kevésbé az eredeti címérralaknak, hanem inkább a «pecsétlyukasztó» kényelmének rovandó fel, kinek könnyebb volt sarlós holdat, mint hatágú csillagot kivésnie.

Egyébként Zsigmond püspök (legalább általam ismert) összes pecsétein mindig a két csillagot viseli. Így láthatjuk azt a már fentebb említett 1476-iki és 1495 decz. 18-án oklevelére is reányomva,* legélesebben pedig címere, 1480 május 19-én kiadott oklevelének függő pecsétjén (kelt Pécsen «in nostro palacio Episcopali») vehető ki, melyen szintén két ötágú csillag és nem torony, hanem orom (Zinne) van föltüntetve.** Nem ismerem ugyan azon 1498-iki pecsétjét, melyen az egyik csillagot Csergheő szerint holdszarva váltja föl, de hogy Zsigmond püspök ugyanezen évben a két csillagot ismerte el helyes címérralakjának, mutatja a címér is, melyet ebben az évben székhelyének várára faragtattott ki.

Az évszámot viselő számlóra állított címérrajzsot két meztelen, bajszos férfi-alak tartja, melyek, úgylátszik, derekuknál fogva kötéllal a pajzs markolatához voltak csatolva. Ez a két alak remekül van mintázva és hazánk korai renaissance-stylű szobrászati emlékei közt előkelő helyre tarthat igényt. Kevésbé sikerült a felső sarkokban látható szárnyak elhelyezése, melyek így az alakokkal szervezeti összefüggésben nem hozhatók. A művész inkább a díszítő hatásra ügyelt, s a mélyített képterület két felső sarkát, — bizonyára valamely élőképet utánózva, hol azonban a szárnyak illetően elhelyezése megokolt lehetett, — törekedett izléssel felékesíteni. A pajzs fölött a püspöksüveg állott; jelenleg ennek már csak töredéke van meg. Lefüggő szalagjai a szárnyak közt tűnnek el.

Az emlék anyaga igen tömött, sárgás mészkő.

Csergheő soraiból azon meggyőződése vehető ki, hogy a zágrábi címér faragója olasz lehetett. Általános szokás ez nálunk, hogy az összes korai renaissance-emlékekben olasz munkát keresünk. Csáktornyai

* Orsz. Levéltár, Dipl. 17784 és 24865.

** Orsz. Levéltár, Dipl. 14703.

Ernuszt Zsigmondról az, hogy olasz művészeket is foglalkoztatott, annál könnyebben tehető fel, mert róla tudjuk, hogy Olaszországban tanult,¹ az olaszokkal állandó összeköttetést tartott fenn, sőt Tubero szerint (L. 4 §. 9) nem áallotta a velenceiekkel kiterjedt marhakereskedést is üzni. Mindamellett valóbszinűnek tartjuk, hogy a pécsi címér hazai mű.

A zágrábi címér keletkezésének körülményeit nem ismerjük,² de tudjuk, hogy Zsigmond püspök Pécssett szívesen dolgoztatott jelesebb munkákat is a hazai művészekkel. Midőn (1500) a pécsi székesegyház helyreállításához és fölékesítéséhez fogott, VI. Sándor pápához fordult azon kéréssel, engedné meg, hogy bizonyos Jakab benzés barát, ki azon vidéken («in partibus istis» tehát Pécs közelében) a festés művészetében igen híres, bizonyos időre kolostorát elhagyhassa s az egyház kifestése és fölékesítése céljából a püspök házában tartózkodhassék, a mit a pápa meg is engedett.³ Melyik kolostorhoz tartozott a Pécs közelében létezett számos benzés apátság közül Jakab barát, nem tudjuk, reánk nézve itt csakis az fontos, hogy székesegyházának és kastélyának festészeti és szobrászati felékesítettése végett («picturis et imaginibus illustrari et decorari») sem kellett a dúsgazdag és kevély, Olaszországban nevelkedett pécsi főpaprak külföldön művészeket keresnie. Közvetlen utóda, Szathmáry György püspök is, midőn néhány évvel reá a pécsi várban nagyszerű épületeket emeltetett, Lőcse városához fordult, hogy e célból Zimmermann Gergely mestert küldjék el hozzá.⁴

Messzire vezetne és szükségtelen is volna, okmányokból, városi számadási könyvekből és egyes fönmaradt műemlékekből igazolni azt, hogy hazánkban a xv. század végén az olaszos formákkal bíró renaissance- emlékeket nagyobbbrészt már hazai művészek alkotják meg. Aligha csalódunk tehát — azok után, miket felhoztunk — ha ezen pécsi, sőt talán a zágrábi címerképnek is megalkotójául magyar szobrászt gyanítunk.

Boncz Odön.

¹ Bonfín, Dec. I. L. I. pag. 23.

² Ismeretes ugyan, hogy a zágrábi székesegyházat ezen időtájt szentlászlói Thúz Ozvald zágrábi püspök (1466—1499) tetemes költségen helyreállíttatta, s a még befejezetlen munkákra is végrendeletileg 19,000 frtot hagyott. (Adami Kerchelich: Hist. Eccl. Zagr. 191. lap.) Tudjuk azonban azt is, hogy Ozvald püspök és a káptalan nagy erőfeszítéseket tett a zágrábi várnak a török ellen sánczokkal, falakkal és bástyákkal való megerősítése körül is. Erre Mátyás királytól már 1469-ben eszközölt ki engedélyt. A zágrábi egyház az Ernuszt-családdal nem a legjobb viszonyban lehetett, mert 1484-ben Mátyás királytól arra szerzett engedélyt a zágrábi káptalan, hogy Ernuszt János bán (a püspök fivére) ellen a csáktornyai tizedek dolgában a pápánál léphessen fel. (U. o. 189. lap.) Hogy jutott tehát mégis Ernuszt Zsigmond címere Zágrádba? Mindenesetre azt kell föltennünk, hogy Zsigmond püspök Zágrábban valamely emléket vagy épületet emeltetett, melyen ottani címere állott. Csergheő ezt horvát bánágával hozza összeköttetésbe. Ha ezt elfogadjuk, úgy valóbszinűnek látszik, hogy mint bán, talán inkább a zágrábi várnak valamelyik bástyáját építtethette föl Zsigmond püspök. Ennek a bástyának leomlása után falazhatták be utóbb a talált püspöki címert a gyakorta leégett templom valamelyik helyreállításakor ennek falába.

³ Koller Hist. Episcopatus Quinqueecl. IV. 506.

⁴ Wagner Analecta Scepus. J. II. pag. 132.